

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2019. gada 28. jūnijā

lietā Nr. 2018-24-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Sanita Osipova, tiesneši Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2019. gada 30. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim, noteica, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē apcietinātā saraksti un telefonsarunas (izņemot saraksti un telefonsarunas ar šā likuma 15. panta trešajā daļā minētajiem adresātiem). Ja korespondences vai telefonsarunas saturs apdraud citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību, patiesības noskaidrošanu kriminālprocesā, kā arī ieslodzījuma vietu drošību, korespondenci aiztur vai pārtrauc telefonsarunu un paskaidro apcietinātajam korespondences aizturēšanas vai šīs sarunas pārtraukšanas iemeslu (turpmāk – apstrīdētā norma).

Šā likuma 15. panta trešā daļa (līdz 2008. gada 22. decembrim – otrā daļa) redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim, noteica, ka apcietinātā sarakste ar valsts un starptautiskajām cilvēktiesību institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju, prokuratūru, tiesu, aizstāvi, procesa virzītāju, kā arī apcietinātā ārvalstnieka sarakste ar savas valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību vai tās valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību, kura pilnvarota pārstāvēt viņa intereses, nav pakļauta kontrolei un tiek nosūtīta par izmeklēšanas cietuma līdzekļiem.

Ar 2017. gada 7. decembra likumu “Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā”, kas stājās spēkā 2018. gada 3. janvārī, apstrīdētā norma tika grozīta, un tagad Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrā daļa nosaka:

“Lai novērstu ieslodzījuma vietu vai sabiedrības drošības apdraudējumu, kā arī neatļautu priekšmetu vai vielu nodošanu apcietinātajiem, izmeklēšanas cietuma darbinieki pārbauda apcietinātā saraksti, izņemot saraksti ar šā likuma 15. panta trešajā daļā minētajiem adresātiem.

Izmeklēšanas cietuma amatpersona pārbauda apcietinātajam adresēto vai viņa adresātam nosūtāmo vēstuli, to atverot.

Ja izmeklēšanas cietuma amatpersonai rodas pamatotas aizdomas, ka sarakstes saturs var apdraudēt ieslodzījuma vietas vai sabiedrības drošību, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, citu personu tiesības vai veicināt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, par drošību atbildīgā izmeklēšanas cietuma amatpersona apcietinātajam adresēto vai viņa adresātam nosūtāmo vēstuli pārbauda, to arī izlasot.”

Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta trešajā daļā tika noteikts, ka apcietinātā saraksti aiztur, ja:

1) tās saturs apdraud apcietinājuma piemērošanas mērķi, izmeklēšanas cietuma drošību un tajā noteikto kārtību;

2) tās satura tālāk nodošana varētu veicināt kāda krimināli vai administratīvi sodāma nodarījuma izdarīšanu;

3) tās saturs varētu apdraudēt citas personas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses;

4) sarakstes mērķis ir informācijas apmaiņa starp ieslodzītajiem, kas kopīgi izdarījuši noziedzīgu nodarījumu.

Šā panta ceturtajā daļā tika noteikts, ka aizturētās vēstules un telegrammas reģistrē un uzglabā par drošību atbildīgā izmeklēšanas cietuma amatpersona, kurai uzdots cenzēt saraksti.

2. Pieteikuma iesniedzēja – Augstākā tiesa (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – norāda, ka tās izskatīšanā esošās administratīvās lietas Nr. A420286014 apstākļos Jelgavas cietuma administrācija, pamatojoties uz apstrīdēto normu, no 2012. gada 30. decembra līdz 2013. gada 30. decembrim veikusi pieteicēja vēstuļu kontroli, tās atverot. Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka apstrīdētā norma ierobežo pieteicējam Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma paredz izmeklēšanas cietuma darbiniekiem pienākumu kontrolēt visu apcietinātā saraksti, kura nav adresēta valsts institūcijām, proti, privāto saraksti ar citām privātpersonām. Apstrīdētajā normā neesot konkretizēts kontroles veids, tāpat arī neesot ietverti ierobežojoši nosacījumi, proti, neesot noteikts, kādos gadījumos veicama kontrole vai cik ilga tā drīkst būt. Kontrole šīs normas izpratnē varot nozīmēt arī vēstuļu atvēršanu un izlasīšanu, jo no apstrīdētās normas otrā teikuma izrietot, ka izmeklēšanas cietuma darbiniekiem var būt zināms korespondences saturs. Apstrīdētās normas piemērošanas kritēriji esot noteikti tikai striktākajam korespondences neaizskaramības ierobežojuma veidam – vēstules aizturēšanai.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem, Pieteikuma iesniedzēja secina, ka šāds ierobežojums nav noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Apstrīdētā norma neesot pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas, un nenodrošinot pietiekamu aizsardzību pret tās patvaļīgu piemērošanu. Apstrīdētā norma neparedzot iestādei ierobežojumus un nosacījumus attiecībā uz to, kādos gadījumos, cik ilgi un kādā veidā veicama apcietinātās personas korespondences kontrole. Lai gan ir paredzēts izņēmums, proti, noteikts, ka kontrolei nav pakļauta sarakste ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 15. panta trešajā daļā minētajiem adresātiem, kā arī noteiktas vispārīgas vadlīnijas attiecībā uz visvairāk ierobežojošo kontroles veidu – korespondences aizturēšanu –, ar to vien esot par maz, lai varētu atzīt, ka apstrīdētā norma ir pietiekami skaidra un precīza, ciktāl tā regulē privātās sarakstes kontroli.

Pieteikuma iesniedzēja norāda: pat ja uzskatītu, ka tiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, tas tomēr neatbilstu Satversmei, jo apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam. Apstrīdētās normas radītā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība –

varot sasniegt arī ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Personas tiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu tāds tiesiskais regulējums, kas paredzētu korespondences kontroli ierobežojošus nosacījumus, konkrētāk identificējot gadījumus, kad kontrole vispār ir veicama, nosakot tās ilgumu un, iespējams, arī dažādus kontroles veidus. Ar to būtu nodrošināta arī efektīvāka iestādes resursu izmantošana, ļaujot tos koncentrēt gadījumiem, kad tiešām pastāv paaugstināts sabiedrības drošības apdraudējums vai risks, ka var tikt aizskartas citu cilvēku tiesības. Jebkurā gadījumā personas tiesību ierobežojums, kas izpaužas kā automātiska un tik plaša korespondences kontrole, krietni pārsniedzot sabiedrības gūto labumu.

Atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem, Pieteikuma iesniedzēja pauž uzskatu, ka apcietinātās personas korespondences brīvības ierobežošana nav attaisnojama pat ar risku, ka šī persona varētu ietekmēt izmeklēšanu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – atbildes rakstā piekrīt Pieteikuma iesniedzējas argumentiem un arī uzskata, ka apstrīdētā norma pieļauj tādu apcietinātā korespondences kontroli, kas atsevišķos gadījumos var nepamatoti ierobežot personai Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības.

Apstrīdētajā normā ietvertā ierobežojuma mērķis esot pamatots ar kārtības un drošības apsvērumiem, kas jāņem vērā ieslodzījuma vietās, turklāt ar šīs kontroles palīdzību tiekot gādāts arī par sabiedrības drošību. Papildus tiem ierobežojumiem, kas nepieciešami kriminālprocesa ietvaros, apcietināto korespondences kontroles nepieciešamība esot saistīta arī ar praktisku vajadzību novērst aizliegtu priekšmetu un vielu, jo īpaši narkotisko vielu, nonākšanu ieslodzījuma vietās, kā arī nodrošināt, lai apcietinātajām personām netiktu nodarīts kaitējums. Atkarība no narkotiskajām vielām esot būtisks apstāklis, kas kavē vai pat liedz ne tikai nodrošināt kārtību un drošību ieslodzījuma vietās, bet arī sasniegt brīvības atņemšanas soda mērķus, ja persona tiktu notiesāta un tai šāds sods tiktu piespriests. Korespondences kontrole, sūtījumus atverot, palīdzot būtiski samazināt arī to gadījumu skaitu, kad apcietinātās personas kļūst atkarīgas no narkotiskajām vielām tieši ieslodzījuma vietā. Aizliegtu priekšmetu un vielu konstatēšana sūtījumā ne vienmēr esot iespējama tad, ja sūtījums netiek atvērts. Piemēram, uz ieslodzījuma vietām nereti tiekot sūtītas ar aizliegtajām vielām piesūcinātas vēstules, pastkartes vai pat pašgatavota bižutērija. Papildus aizliegtajām vielām un priekšmetiem apcietināto personu sarakstē varot būt iekļauti arī slēpti ziņojumi un draudi.

Atzīstot par nepieciešamu pārskatīt apstrīdētās normas efektivitāti un atbilstību tiesību un prakses attīstībai, tostarp pamattiesību jomā, Saeima 2017. gada 7. decembrī pieņēmusi likumu “Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā” un grozījusi apstrīdēto normu. Grozījumi apstrīdētajā normā nodrošinot augstāku pamattiesību aizsardzības standartu un vienlaikus saglabājot efektīvas iespējas novērst kriminālprocesa interešu vai drošības un kārtības apdraudējumus. Grozījumi apstrīdētajā normā nodrošinot arī atbilstošu līdzsvaru starp apcietināto personu tiesībām uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību, no vienas puses, un kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, kā arī drošību un kārtību izmeklēšanas cietumā, no otras puses. Ar šiem grozījumiem apstrīdētajā normā esot ietverti skaidri noteikumi par to, kādos apstākļos un ar kādiem nosacījumiem valsts vara ir tiesīga rīkoties, ierobežojot apcietinātās personas tiesības uz korespondences neaizskaramību. Ar minētajiem grozījumiem likumdevējs esot skaidri noteicis mērķus un iemeslus, kuru dēļ apcietināto personu saraksti var pakļaut katram pārbaudes veidam. Ar šiem grozījumiem likumdevējs noteicis, ka apcietinātās personas sarakste ar citām personām tiek pārbaudīta, vēstuli atverot. Apcietināto personu vēstules varot atvērt, lai novērstu ieslodzījuma vietu un sabiedrības drošības apdraudējumu, kā arī neatļautu priekšmetu un vielu nodošanu. Likumdevējs esot skaidri norādījis, ka automātiska vēstuļu lasīšana nav paredzēta. Apcietināto personu sarakste varot tikt lasīta tikai tajos gadījumos, kad ieslodzījuma vietas amatpersonai radušās pamatotas aizdomas, ka sarakstes saturs var apdraudēt ieslodzījuma vietas un sabiedrības drošību, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, citu personu tiesības vai var veicināt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Galējo līdzekļi – apcietinātās personas sarakstes aizturēšanu – varot piemērot tikai tad, ja tiek apdraudēta apcietinājuma piemērošanas mērķa sasniegšana, ieslodzījuma vietas drošība un tajā noteiktā kārtība, ja sarakstes saturs tālāknodošana varētu veicināt krimināli vai administratīvi sodāma nodarījuma izdarīšanu, apdraudēt citas personas ar likumu aizsargātās tiesības un intereses vai ja sarakstes mērķis ir informācijas apmaiņa starp ieslodzītajiem, kas kopīgi izdarījuši noziedzīgu nodarījumu. Vai attiecīgais kontroles veids ir piemērotākais attiecībā uz konkrētu apcietināto personu, tas esot atkarīgs no šīs personas situācijas un atbildīgās amatpersonas rīcības pamatojuma, piemērojot jauno normu. Ar minētajiem grozījumiem likumdevējs esot paredzējis arī to, ka apcietināto personu saraksti kontrolē konkrēta amatpersona, un tādējādi pat gadījumos, kad korespondences kontrole ir nepieciešama, ar vēstules saturu varot iepazīties tikai viena

amatpersona. Šī amatpersona arī esot atbildīga par aizturētās sarakstes pienācīgu reģistrāciju un uzglabāšanu.

Apstrīdētā norma bijusi spēkā ilgu laiku, un apcietinātās personas līdz šim neesot vērsušās tiesā saistībā ar pamattiesību aizskārumu, kas tām būtu radīts, piemērojot šo normu. Tāpēc tās atzīšanai par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē varētu būt negatīva ietekme gan uz tiesību sistēmu, gan – iespējamo sūdzību dēļ – arī uz Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbību. Līdz ar to Saeima lūdz apstrīdēto normu neatzīt par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē.

Papildu paskaidrojumā par Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas pašreizējās redakcijas atbilstību Satversmes 96. pantam Saeima norāda, ka, vēstules neatverot, neesot iespējams nodrošināt to, ka aizliegtie priekšmeti un vielas nenonāk pie apcietinātajiem. Arī tiesībsargs esot atzinis šāda korespondences kontroles veida samērīgumu. Turklāt arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra apliecinot, ka ieslodzīto sarakstes pārbaude, kas tiek veikta, vēstules atverot, ir attaisnojama iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrajā daļā šobrīd esot skaidri noteikts ieslodzīto sarakstes pārbaudes mērķis, kā arī paredzēti konkrēti izņēmuma gadījumi, kad apcietināto personu sarakste var tikt lasīta. Tātad likumā vairs neesot paredzēta automātiska vēstuļu lasīšana. Arī tiesībsargs esot atzinis, ka Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrā daļa spēkā esošajā redakcijā attiecībā uz vēstuļu atvēršanu atbilst Satversmei.

Rūpīga korespondences apskate un, ja nepieciešams, arī lasīšana esot viens no būtiskākajiem instrumentiem, ar kuriem var novērst aizliegto vielu un priekšmetu iekļūšanu cietumā. Sakarā ar tiesībsarga priekšlikumu noteikt, ka pirms katras vēstules izlasīšanas ir nepieciešams attiecīgs cietuma priekšnieka lēmums, un paredzēt iespēju šo lēmumu apstrīdēt Saeima norāda: no tiesībsarga viedokļa neizriet, ka šāda mehānisma trūkuma dēļ Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrā daļa spēkā esošajā redakcijā neatbilstu Satversmei. Pienākums sniegt individuālu rakstveida izvērtējumu par katru konkrēto vēstuli – pat gadījumos, kad aizdomu pamats ir acīmredzams, – un tam potenciāli sekojošais apstrīdēšanas process varētu novest pie tādas situācijas, ka tiktu nesamērīgi kavēta apcietināto personu korespondences aprīte. Turklāt apcietinātā persona, kas uzskata, ka tās korespondence ir kontrolēta prettiesiski, esot tiesīga šo kontroli apstrīdēt Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā kā cietuma amatpersonas faktisko rīcību. Tātad likumdevējs esot paredzējis efektīvu personas tiesību aizsardzības līdzekli.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Kontrolējot apcietināto personu korespondenci gan apstrīdētās normas darbības laikā pieļautajā veidā un apjomā, gan arī šobrīd spēkā esošās normas pieļautajā veidā un apjomā, izmeklēšanas cietuma administrācija varot savlaicīgi reaģēt un rīkoties, lai nepieļautu liecinieku ietekmēšanu krimināllietu ietvaros, liecību saskaņošanu, narkotisko vielu un aizliegto priekšmetu apriti, kā arī tādus gadījumus, kad apcietinātās personas izdara pašnāvību, bēg no ieslodzījuma vietas vai uzbrūk cietuma amatpersonām. Veicot apcietināto personu korespondences kontroli, cietuma administrācija varot pārliecināties par to, vai vēstules saturs tiešām ir paredzēts uz aplokšnes norādītajam adresātam, nevis trešajai personai. Tāpat korespondences kontrole ļaujot precīzi fiksēt un uzskaitīt katra apcietinātā saņemto un nosūtīto vēstuļu apjomu un atsevišķos gadījumos iegūt arī kriminālprocesam vai operatīvajai darbībai nozīmīgu informāciju.

Apstrīdētā norma esot izstrādāta un pieņemta, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību, kā arī tikusi izsludināta un bijusi publiski pieejama. Apstrīdētā norma bijusi arī pietiekami skaidri formulēta, lai apcietinātās personas izprastu tās saturu un piemērošanas sekas.

Ja persona ir apcietināta, tad pastāvot pamatotas aizdomas par tās piedalīšanos noziedzīga nodarījuma izdarīšanā vai arī tā apsūdzēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, kā arī konstatēts risks, ka šī persona var traucēt kriminālprocesa norisi, mēģināt izvairīties no kriminālprocesa vai soda izpildes, turpināt noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu un ietekmēt citas kriminālprocesā iesaistītas personas. Minētās aizdomas un riski esot saprotami nevis kā vispārīga rakstura pieņēmumi, bet kā uz faktiem balstīti secinājumi par personas iespējamo uzvedību gadījumā, ja tai netiks piemēroti drošības līdzekļi. Ņemot vērā minēto, esot secināms, ka apcietinājumu kā bargāko drošības līdzekli piemēro personām, kuras vairāk nekā visi citi aizdomās turētie varētu būt tendētas uz mēģinājumiem traucēt kriminālprocesa gaitu.

Apcietinājuma mērķis esot garantēt sabiedrības un atsevišķu personu drošību – lai netiktu izdarīts jauns noziegums, kā arī netiktu pieļauta noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas nelikumīga iejaukšanās kriminālprocesa gaitā – un tādējādi nodrošināt objektīvu lietas izpēti, objektīva nolēmuma pieņemšanu un vainīgās personas saukšanu pie kriminālatbildības (taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums). Savukārt izmeklēšanas cietumiem, izpildot apcietinājumu, esot jānodrošina tajos tiesiska un droša vide. Tādējādi apstrīdētās normas mērķis esot kriminālprocesuālo interešu aizsardzība, vienlaikus

nodrošinot izmeklēšanas cietumos tiesisku vidi. Proti, apstrīdētajai normai esot leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība.

Apstrīdētajā normā noteiktā korespondences kontrole esot piemērota leģitīmo mērķu sasniegšanai, un ar attiecīgo regulējumu šie mērķi esot pilnā mērā sasniegti. Turklāt apstrīdētajā normā bijis ietverts racionāls un lietderības ziņā adekvāts tiesiskais risinājums leģitīmo mērķu sasniegšanai.

Vērtējot Pieteikuma iesniedzējas piedāvāto alternatīvo līdzekli, esot nepieciešams noskaidrot, pirmkārt, vai šāda skrupuloza pieeja vispār ir iespējama un nepieciešama un, otrkārt, vai šāda detalizēta pieeja ir pretstatāma valsts objektīvajām iespējām nodrošināt tās turpmāku efektīvu funkcionēšanu, ņemot vērā arī izmeklēšanas cietumu amatpersonu tiesības un pieejamos resursus. Ja leģitīmo mērķi var sasniegt ar tādiem līdzekļiem, kas personas tiesības ierobežo mazāk, bet prasa nesamērīgi lielu ieguldījumu no valsts un sabiedrības, tad nevarot uzskatīt, ka valstij būtu pienākums izraudzīties šādu līdzekli. Turklāt alternatīvu risinājumu izvēle bieži vien esot atzīstama par likumdevēja politisku izšķiršanos, kas nav vērtējama ar konstitucionālās kontroles līdzekļiem.

Apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums esot vērtējams kopsakarā ar citām saziņas iespējām, kas apcietinātajām personām tika un arī šobrīd tiek nodrošinātas izmeklēšanas cietumos. Sarakste neesot vienīgā apcietināto personu iespēja sazināties ar ārpusauli. Saskaņā ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 13. panta pirmās daļas 6. punktu un 13.¹ panta pirmo daļu redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim, apcietinātajām personām bijušas nodrošinātas tiesības uz vismaz stundu ilgu tikšanos ar radniekiem vai citām personām ne retāk kā reizi mēnesī. Šādas tikšanās notikušas bez izmeklēšanas cietuma administrācijas klātbūtnes. Tikai izņēmuma gadījumos izmeklēšanas cietuma priekšnieks, individuāli izvērtējot katru atsevišķo gadījumu un pamatojot savu izšķiršanos, varējis pieņemt lēmumu par tikšanās norisi izmeklēšanas cietuma administrācijas pārstāvja klātbūtnē, ja tas nepieciešams drošības apsvērumu vai kriminālprocesa interešu dēļ vai to lūdz apmeklētājs. Šāda satikšanās kārtība nodrošinājusi apcietinātajiem un apmeklētājiem iespēju saglabāt un stiprināt savstarpējās attiecības pēc iespējas normālākos apstākļos.

Apstrīdētās normas darbības laikā neesot bijis saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem apcietināto personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, bet leģitīmos mērķus varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, turklāt neuzliekot valstij nesamērīgu un pat neizturamu slogu. Savukārt nelabvēlīgās sekas, kas apcietinātajām personām radās viņu pamattiesību ierobežojuma dēļ, neesot bijušas lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma guvusi sabiedrība un valsts kopumā un ko

nodrošinājis krimināltiesisko interešu taisnīgs noregulējums. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilstot samērīguma principam.

Gramatiski tulkojot apstrīdēto normu, pirmšķietami esot konstatējams, ka tā automātiski ierobežoja apcietinātajām personām Satversmes 96. pantā noteiktās korespondences neaizskaramības tiesības. Taču likums paredzējis arī izņēmuma gadījumus, proti, adresātus, kuriem sūtītā un no kuriem saņemtā korespondence netika kontrolēta. Tādējādi apstrīdētā norma neesot paredzējusi automātisku apcietinātās personas sarakstes kontroli, jo neesot bijusi attiecināta uz visu personas saraksti.

Interpretējot apstrīdēto normu kopsakarā ar citām tiesību normām un vadoties pēc normatīvā akta izdevēja gribas un normatīvā akta mērķa, neesot pamata uzskatīt, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdēto normu, būtu viennozīmīgi nosvēries par labu tikai valsts un sabiedrības interesēm un nepamatoti ierobežojis apcietināto personu tiesības uz korespondences neaizskaramību. Pēc Tieslietu ministrijas ieskata, vēsturiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā metode ļauj apstrīdēto normu iztulkot atbilstoši Satversmes 96. pantam.

Apstrīdētā norma bijusi spēkā ilgu laiku, un apcietinātās personas līdz šim neesot vērsušās tiesā saistībā ar pamattiesību aizskārumu, kas tām būtu radīts, piemērojot apstrīdēto normu, tāpēc apstrīdētās normas atzīšanai par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē varētu būt nelabvēlīga ietekme uz tiesību sistēmu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbību.

Tieslietu ministrija sniegusi arī tādu informāciju, ka kopš Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma pieņemšanas grozījumi šā likuma 28. panta otrajā daļā izdarīti divas reizes. Pirmoreiz ieviesti redakcionāli precizējumi, savukārt ar 2017. gada 7. decembra likumu "Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā", kas stājās spēkā 2018. gada 3. janvārī, tikusi pilnveidota apcietināto personu korespondences kontroles kārtība. Tiesībsargs 2015. gadā esot aktualizējis jautājumu par normatīvajos aktos noteiktās ieslodzīto personu korespondences kontroles atbilstību cilvēktiesību prasībām. Tāpēc ministrija izstrādājusi priekšlikumus grozījumiem apstrīdētajā normā un tos iesniegusi Saeimā likumprojektam "Grozījumi Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā". Priekšlikumi esot atbalstīti otrajā lasījumā.

Pēc 2017. gada 7. decembra grozījumiem Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā vairs neesot paredzēta automātiska apcietināto personu vēstuļu lasīšana. Spēkā esošā attiecīgās normas redakcija skaidri paredzot, ka šāda korespondence nav lasāma, ja vien izmeklēšanas cietuma amatpersonai nerodas pamatotas aizdomas, ka sarakstes saturs var apdraudēt ieslodzījuma vietas un

sabiedrības drošību, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, citu personu tiesības vai var veicināt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tas, vai attiecīgais kontroles veids ir piemērotākais attiecībā uz konkrētu apcietināto personu, esot atkarīgs no šīs personas situācijas un atbildīgās amatpersonas rīcības pamatojuma, piemērojot Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. pantu.

5. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka jau no 2015. gada ir vērsis valsts uzmanību uz to, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam. Tiesībsargs piekrīt Pieteikuma iesniedzējai, ka apstrīdētā norma nav uzskatāma par pieņemtu ar pienācīgā kārtā pieņemtu likumu, jo nav pietiekami precīza un nav nodrošinājusi pienācīgu aizsardzību pret iestādes patvaļu.

Apstrīdētā norma ļāvusi kontrolēt apcietinātās personas saraksti, bet neesot noteikusi kontroles īstenošanas veidus, neesot paredzējusi atšķirīgu kontroli atkarībā no korespondences adresāta, tajā neesot bijis noteikts apjoms, kādā sarakste tiek kontrolēta, un gadījumi, kādos vēstuli drīkst izlasīt vai aizturēt. Apstrīdētā norma arī neesot paredzējusi apcietinātajai personai iespēju apstrīdēt korespondences kontroli, neesot noteikusi apcietinātās personas tiesību ierobežojuma ilgumu un neesot uzlikusi sarakstes kontroles īstenošanai pienākumu izvērtēt kontroles nepieciešamību. Lai gan sarakstes kontroli vispār esot iespējams Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā apstrīdēt kā cietuma faktisko rīcību, tomēr šis tiesību aizsardzības līdzeklis neesot bijis efektīvs, jo rīcība bijusi atbilstoša likumam. Tāpat neesot bijis paredzēts veids, kādā nodrošināms tas, lai netiktu apdraudēta krimināllietas izmeklēšana, bet vienlaikus ļautu apcietinātajai personai baudīt tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību tiktāl, ciktāl tas ir iespējams.

Apstrīdētajā normā iekļautais pamattiesību ierobežojums neesot uzskatāms par attaisnojamu un samērīgu, jo līdztekus vispārējai apcietinātās personas sarakstes kontrolei pastāvējuši citi, alternatīvi līdzekļi, kas varējuši tikpat labi kalpot leģitīmā mērķa sasniegšanai, bet būtu mazāk ierobežojuši indivīda pamattiesības. Viens no alternatīviem veidiem šā jautājuma risināšanai esot individuāla un laikā ierobežota apcietinātās personas sarakstes kontrole. Varētu paredzēt, ka pastiprināta sarakstes kontrole ir pieļaujama noteiktu laiku pēc personas apcietināšanas, jo šajā apcietinājuma periodā pastāv augstāks risks, ka apcietinātā persona var sarakstīties ar personām, kuras kaut kādā veidā ir saistītas ar noziedzīgo nodarījumu, vai ka šī sarakste var būt saistīta ar vēlmi izvairīties no saviem kriminālprocesuālajiem pienākumiem. Taču laika gaitā

pieaugot apcietinātās personas nepieciešamība uzturēt kontaktus ar ģimeni, tuviniekiem, turklāt daudzos gadījumos samazinoties iespējas traucēt procesu, jo pagājušajā laika posmā ir iegūti jauni pierādījumi, liecības u. tml. Jo ilgāku laiku persona atrodas apcietinājumā, jo rūpīgāk būtu jāvērtē automātiskas kontroles nepieciešamība. Likumdevējam esot jāparedz noteikts to personu loks, kuras drīkst apcietināto vēstules pārbaudīt, kā arī gadījumi, kādos pieļaujama vēstuļu pārbaude, tās atverot vai izlasot, un kādos pieļaujama vēstules atsavināšana vai aizturēšana. Tāpat esot jānodrošina procesuālais korespondences kontroles apstrīdēšanas mehānisms.

Izstrādājot Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas pašreizējo redakciju, korespondences kontrole esot uzlabota, taču ne visi tiesībsarga ieteikumi ņemti vērā. Šobrīd spēkā esošajā attiecīgās normas redakcijā esot noteikti korespondences kontroles veidi, tā ka jebkurai personai esot nepārprotami skaidrs, ka vēstules tiek pārbaudītas, tās atverot, kā arī esot precizēts, kādos gadījumos pieļaujama vēstules izlasīšana vai sarakstes aizturēšana. Korespondences kontrole, kas tiek veikta, atverot sūtījumus, lai vizuāli pārlicinātos, ka tie nesatur aizliegtus priekšmetus un vielas, esot uzskatāma par samērīgu apcietinātās personas pamattiesību ierobežojumu. Taču spēkā esošā redakcija paredzot, ka noteiktos gadījumos apcietinātās personas korespondence var tikt arī izlasīta. Šādas tiesības esot izmeklēšanas cietuma amatpersonai, ja tai rodas pamatotas aizdomas, ka sarakstes saturs var apdraudēt ieslodzījuma vietas vai sabiedrības drošību, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, citu personu tiesības vai veicināt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Vēl arvien esot saglabāta iespēja saraksti izlasīt tikai uz aizdomu pamata, kā arī neesot skaidri noteikts tiesību aizsardzības mehānisms (iespēja ierobežojumu apstrīdēt vai pārsūdzēt). Turklāt personām esot tiesības uzzināt, ka to vēstules tiek lasītas, kā arī saņemt šādas rīcības pamatojumu. Pēc tiesībsarga ieskata, atbilstošākais risinājums būtu tāds, ka pirms vēstules izlasīšanas jāsaņem cietuma priekšnieka atļauja. Tādējādi tiktu nodrošināta arī kontrole pār sniegto pamatojumu. Šobrīd persona tās korespondences kontroli varot apstrīdēt kā prettiesisku faktisko rīcību, bet tikai pēc tam, kad faktiskā rīcība jau ir notikusi. Tādējādi personai neesot iespējas apstrīdēt apstākļus jeb aizdomas, uz kuru pamata pieņemts lēmums vēstuli izlasīt, pirms tam, kad attiecīgais tiesību ierobežojums tai ir piemērots.

Likumdevējs esot grozījis apstrīdēto normu, un spēkā esošā Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas redakcija vairs nepieļaujot teju absolūtu amatpersonas rīcības brīvību attiecībā uz apcietināto personu

korespondences kontroli. Līdz ar to spēkā esošajā minētās normas redakcijā ietvertie personas pamattiesību ierobežojumi esot noteikti ar pienācīgā kārtībā izstrādātu un pieņemtu likumu. Tomēr arī šī redakcija būtu pilnveidojama, nosakot, ka vēstuļu izlasīšana ir pieļaujama tikai uz cietuma priekšnieka lēmuma pamata, un likumā būtu jāiekļauj tiesības šo lēmumu apstrīdēt.

Lai gan šobrīd spēkā esošā Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas redakcija atbilstot Satversmes 96. pantam, tiesībsargs tomēr rūpīgi sekojot līdzī šīs normas piemērošanai praksē.

6. Ieslodzījuma vietu pārvalde sniegusi informāciju, ka apcietināto personu sarakstes kontrole notiek pastāvīgi, visu apcietinājuma laiku un attiecībā uz visām apcietinātajām personām. Apcietinātajām personām ieslodzījuma vietā esot iespēja iepazīties ar spēkā esošajiem ārējiem normatīvajiem aktiem. Apcietināto personu sarakstes kontrole apstrīdētās normas spēkā esības laikā esot veikta un joprojām tiek veikta saskaņā ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likumu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes 2012. gada 16. oktobra iekšējiem noteikumiem Nr. 1/10.-n.-12 “Apcietināto personu korespondences kontroles un notiesāto personu korespondences pārbaudes kārtība ieslodzījuma vietās” (turpmāk – Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējie noteikumi) (*sk. Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējos noteikumus lietas materiālu 1. sēj. 39.–40. lp.*).

7. Administratīvās tiesas sniegušas informāciju, ka apstrīdētā norma ir piemērota administratīvajās lietās Nr. A420242118 un Nr. A420214417. Šajās lietās tiesvedība apturēta līdz Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim.

Secinājumu daļa

8. Pieteikuma iesniedzēja ir vērsusies Satversmes tiesā, lūdzot atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmei tiktāl, ciktāl apstrīdētā norma paredzēja, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē apcietinātās personas privāto saraksti. Proti, Pieteikuma iesniedzēja apcietināto personu sarakstes kontroli apstrīd tiktāl, ciktāl tā neattiecas uz saraksti ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 15. panta trešajā daļā (līdz 2008. gada 22. decembrim – otrajā daļā) minētajiem adresātiem.

Pieteikuma iesniedzēja ir pamatojusi, ka administratīvajā lietā, kurā tā vērsusies Satversmes tiesā, ir piemērota apstrīdētā norma, un norādījusi

argumentus tam, ka šī norma tiktāl, ciktāl tā attiecas uz apcietinātās personas privātās sarakstes kontroli, neatbilst Satversmes 96. pantam.

Nemot vērā minēto, Satversmes tiesa šajā lietā izvērtēs apstrīdētās normas, ciktāl tā paredz, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē apcietinātās personas privāto saraksti, atbilstību Satversmes 96. pantam.

9. Satversmes 96. pants noteic, ka ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

Lai arī tiesības uz korespondences neaizskaramību jau atspoguļotas Satversmes 96. panta tekstā, Satversmes tiesa iepriekš uzsvērusi, ka tiesības uz korespondences neaizskaramību ietilpst privātās dzīves aizsardzības tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 9.1. punktu*). Tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību galvenais mērķis ir ļaut cilvēkam attīstīt savu personību, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 9. punktu*).

Tiesības uz korespondences neaizskaramību aptver arī tiesības brīvi sazināties ar citām personām, saglabājot savstarpējās saziņas satura personisko raksturu un šādu saziņu sargājošo konfidencialitāti dažādās situācijās. Par šo pamattiesību subjektu var būt ikviena persona, citstarp arī apcietināta persona.

Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību ietver apcietinātās personas korespondences konfidencialitātes aizsardzību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā "Kornakovs pret Latviju", iesniegums Nr. 61005/00, 158. punktu un 2005. gada 24. februāra sprieduma lietā "Jankauskas v. Lithuania", iesniegums Nr. 59304/00, 20. punktu*).

Ieslodzījuma vietā esošo personu korespondences neaizskaramība pamatā attiecas uz šo personu rakstveida saziņu un liedz jebkāda veida iejaukšanos tajā, tostarp arī cenzūru vai saziņas ietekmēšanu citādā veidā, ja vien šāda iejaukšanās nav attaisnota (*sal. sk.: Rainey B., Wicks E., Ovey C. Jacobs, White and Ovey, The European Convention on Human Rights. Oxford: Oxford University, 2017, p. 451*).

Satversmes tiesa norāda, ka apcietināto personu rakstveida saziņa ar citām personām ir īpaši nozīmīga tāpēc, ka ir ierobežota šo personu brīvība. Turklāt izolācija no sabiedrības var palielināt varas ļaunprātīgas izmantošanas risku ieslodzījuma vietās. Tāpēc apcietinātai personai tik svarīgas ir tiesības sazināties ar personām, kas atrodas ārpus ieslodzījuma vietas, un ir būtiski tas, lai

apcietinātā persona varētu gan nosūtīt, gan saņemt vēstules un citus pasta sūtījumus, ievērojot privātumu.

Satversmes 96. pants aizsargā arī apcietināto personu korespondences neaizskaramību.

10. Apcietinājums ir personas brīvības atņemšana, ko ar izmeklēšanas tiesneša lēmumu vai tiesas nolēmumu var piemērot aizdomās turētajam vai apsūdzētajam pirms galīgā nolēmuma spēkā stāšanās konkrētajā kriminālprocesā, ja kriminālprocesā iegūtās konkrētās ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildīšanas (*sk. Kriminālprocesa likuma 271. panta pirmo daļu un 272. panta pirmo daļu*).

Kriminālprocesa likums nosaka papildu gadījumus, kad apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, un paredz, ka apcietinājumu var piemērot personai, kura tiek turēta aizdomās vai apsūdzēta par pārbaudes laikā izdarītu tīšu noziegumu, kā arī paredz, ka pamats apcietinājumam var būt tiesas spriedums par smaga vai sevišķi smaga nozieguma izdarīšanu, par kuru piespriests brīvības atņemšanas sods (*sk. Kriminālprocesa likuma 272. panta otro, trešo un ceturto daļu*). Minētais likums paredz arī īpašus nosacījumus apcietinājuma piemērošanai nepilngadīgajiem, grūtniecēm un sievietēm pēcdzemdību periodā (*sk. Kriminālprocesa likuma 273. pantu*).

Apcietinājuma piemērošana ļauj personu turēt izmeklēšanas cietumā vai speciāli aprīkotās policijas telpās (*sk. Kriminālprocesa likuma 271. panta otro daļu*). Personu var turēt apcietinājumā tikai tik ilgi, cik nepieciešams kriminālprocesa normālas norises nodrošināšanai, bet ne ilgāk, kā par lēmumā par šī personas atzīšanu par aizdomās turēto vai saukšanu pie kriminālatbildības norādīto noziedzīgo nodarījumu pieļauj Kriminālprocesa likums (*sk. Kriminālprocesa likuma 277.–279. pantu*), un ne ilgāk par maksimālo brīvības atņemšanas termiņu, ko tiesa var piespriest par noziedzīgo nodarījumu, kura izdarīšanā persona ir apsūdzēta, vai par brīvības atņemšanas termiņu, kuru tiesa ar notiesājošu spriedumu ir piespriedusi (*sk. Kriminālprocesa likuma 277. panta desmito daļu*).

Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 13. panta pirmās daļas 5. punkts ļauj apcietinātajam sazināties ar personām ārpus izmeklēšanas cietuma sarakstoties, bet 11. punkts ļauj saņemt sūtījumus un pienesumus.

Saskaņā ar apstrīdēto normu izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē apcietinātās personas privāto saraksti un, ja nepieciešams, to aiztur, paskaidrojot apcietinātajai personai aizturēšanas iemeslu.

Apstrīdētajā normā lietots jēdziens “sarakste”, kas apzīmē visu veidu korespondenci (vēstuļu korespondence, pasta pakas u. tml.), kuru sūta apcietinātā persona vai kuras adresāts ir apcietinātā persona. Turklāt apstrīdētajā normā ir lietots jēdziens “kontrolē”, kas apzīmē visus korespondences kontroles veidus, tostarp sarakstes pārtveršanu, atvēršanu, caurskatīšanu, lasīšanu vai cenzēšanu.

Ieslodzījuma vietu pārvalde sniegusi Satversmes tiesai informāciju, ka korespondences kontrole notiek pastāvīgi, visu apcietinājuma laiku un attiecībā uz visiem apcietinātajiem. Kontrole tiek veikta saskaņā ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likumu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējiem noteikumiem. Atbilstoši šo noteikumu 7. punktam ieslodzījuma vietas par dokumentu apriti atbildīgā amatpersona vai darbinieks nododot cenzoram ieslodzītajai personai adresēto korespondenci ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc korespondences saņemšanas dienas. Savukārt šo noteikumu 11. punkts noteic, ka korespondences pārbaudes gaitā cenzors pārbauda aploksni un tās saturu. Šo noteikumu 17. punkts savukārt paredz, ka aizturēto korespondenci cenzors glabā vienu gadu. Pēc minētā termiņa beigām aizturēto korespondenci iznīcina. Atbilstoši noteikumu 18. punktam korespondenci, kas satur operatīvi nozīmīgu informāciju, nodod ieslodzījuma vietas par drošību atbildīgajai daļai.

Gan Satversmes tiesa, gan Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau iepriekš secinājusi, ka korespondences kontrole, tās atvēršana un satura pārbaude ierobežo personas tiesības uz korespondences neaizskaramību (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 10. un 11. punktu un Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2006. gada 15. jūnija sprieduma lietā “Kornakovs pret Latviju”, iesniegums Nr. 61005/00, 158. punktu*).

Tādējādi apstrīdētajā normā noteiktais pienākums atvērt un pārbaudīt apcietinātās personas privāto korespondenci, kā arī tiesības noteiktos gadījumos aizturēt apcietinātās personas privāto korespondenci rada šai personai Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Apstrīdētā norma ierobežo apcietinātajām personām Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības, proti, tiesības uz korespondences neaizskaramību.

11. Tiesības uz korespondences neaizskaramību var ierobežot, ja šāds ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, tam ir leģitīms mērķis un tas ir samērīgs.

Tādējādi, lai izvērtētu apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. pantam, visupirms jāpārbauda, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, proti:

- 1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;
- 2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
- 3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas.

Apcietināto personu korespondences kontrole tika paredzēta jau Ministru kabineta 2006. gada 11. aprīļa noteikumos Nr. 288 "Apcietinājumā turēšanas kārtības likums", kas tika izdoti tobrīd spēkā bijušā Satversmes 81. panta kārtībā. No Saeimas likumdošanas datubāzē pieejamās informācijas izriet, ka Ministru kabinets šos noteikumus 2006. gada 18. aprīlī kā likumprojektu iesniedza izskatīšanai Saeimā. Šie Ministru kabineta noteikumi kā likumprojekts atbilstoši Saeimas kārtības rullim tika izskatīts Saeimā trijos lasījumos un pieņemts trešajā lasījumā 2006. gada 22. jūnijā. Apcietinājumā turēšanas kārtības likums tā sākotnējā redakcijā 2006. gada 4. jūlijā tika izsludināts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis". Šis likums līdz ar tajā ietverto apstrīdēto normu stājās spēkā 2006. gada 18. jūlijā.

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas nav izteikuši iebildumus pret apstrīdētās normas pieņemšanas un izsludināšanas kārtību, un arī Satversmes tiesai nerodas šaubas par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, kā arī ir pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām.

Taču starp lietas dalībniekiem un pieaicinātajām personām nav vienprātības par to, vai apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta. Pieteikuma iesniedzēja un pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka apstrīdētā norma nav noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, jo tā nav pietiekami precīza un nenodrošina pietiekamu aizsardzību pret iestādes patvaļu.

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka apstrīdētā norma ir skaidra un precīza no tāda viedokļa, ka no šīs normas nepārprotami izriet un līdz ar to jebkurš apcietinātais var saprast, ka kontrolei var tikt pakļauta pilnīgi visa viņa privātā korespondence un iestāde ir tiesīga izmantot visus iespējamās kontroles

līdzekļus, tostarp iestādes amatpersonas ir tiesīgas lasīt visas privātās vēstules, taču šajā normā neesot skaidri formulēti tās piemērošanas kritēriji.

Savukārt Tieslietu ministrija norāda, ka likums paredzējis arī izņēmuma gadījumus, proti, adresātus, kuriem sūtītā vai no kuriem saņemtā korespondence neesot tikusi kontrolēta. Tātad apstrīdētā norma neesot paredzējusi automātisku apcietināto personu korespondences kontroli un neesot tikusi attiecināta uz visu apcietinātās personas korespondenci.

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētā norma ir pietiekami skaidra, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

12. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, pārbaudot, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, atzinusi: lai novērtētu, vai ir ievērots pamattiesību ierobežojuma paredzamības kritērijs, var ņemt vērā instrukcijas, kam pašām par sevi nav likuma spēka, turklāt likumam jābūt pieejamam un formulētam tā, lai persona (ciktāl tas ir saprātīgi attiecīgajos apstākļos) varētu paredzēt attiecīgās rīcības sekas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1983. gada 25. marta sprieduma lietā "Silver and others v. United Kingdom", iesniegumi Nr. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75, 7136/75, 85.–90. punktu un 2007. gada 18. janvāra sprieduma lietā "Estrikhs pret Latviju", iesniegums Nr. 73819/01, 167. punktu*).

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa izvērtēs, vai apcietinātās personas varēja saprātīgi paredzēt, kā atbilstoši apstrīdētajai normai izmeklēšanas cietuma darbinieki veic apcietināto personu korespondences, tostarp tās satura, kontroli.

12.1. Apstrīdētā norma paredz izmeklēšanas cietuma darbiniekiem pienākumu kontrolēt apcietinātā saraksti (izņemot saraksti ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 15. panta trešajā daļā minētajiem adresātiem).

Ieslodzījuma vietu pārvalde norādījusi, ka atbilstoši apstrīdētajai normai kontrolei tiek pakļauta visa apcietinātās personas sarakste visā personas apcietinājuma laikā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 38. lp.*). Arī Saeima norādījusi, ka korespondences kontroles tiesiskais pamats ir apcietinātā statusa piemērošana ar tiesas lēmumu un tā kalpo tam, lai novērstu jauna noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un sekmētu efektīvu kriminālprocesa norisi. Savukārt izmeklēšanas cietumiem, izpildot apcietinājumu, esot jānodrošina tiesiska un droša vide, pēc iespējas novēršot pārkāpumus (*sk. Saeimas atbildes raksta 2. lp. lietas materiālu 1. sēj. 57. lp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdētā norma, nosakot pienākumu veikt

apcietinātās personas korespondences kontroli, kuras vienīgais tiesiskais pamats ir apcietinātā statusa piemērošana ar tiesas lēmumu, un skaidri nosakot izņēmuma gadījumus, kad kontrole netiek veikta, paredz pienākumu veikt visas apcietināto personu privātās korespondences kontroli.

Satversmes tiesa secina, ka apstrīdētā norma kopsakarā ar tās piemērošanas praksi pietiekami skaidri paredz to, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē visu apcietinātās personas privāto korespondenci visā apcietinājuma laikā.

12.2. Apcietinātās personas sarakstes kontroles iemesls ir nepieciešamība novērst aizliegtu priekšmetu un vielu nonākšanu ieslodzījuma vietās, sasniegt apcietinājuma mērķus (*sk. Saeimas atbildes raksta 3. lp. lietas materiālu 1. sēj. 58. lp.*) un atklāt iespējamu slēptu operatīvi nozīmīgu informāciju (*sk. Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējo noteikumu 11. punktu lietas materiālu 1. sēj. 40. lp.*). Tādēļ saskaņā ar apstrīdēto normu izmeklēšanas cietuma darbinieki aiztur korespondenci, ja tās saturs apdraud citu cilvēku tiesības, demokrātisku valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību, patiesības noskaidrošanu kriminālprocesā, kā arī ieslodzījuma vietu drošību.

Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktais pienākums aizturēt korespondenci, ja tās saturs apdraud citu cilvēku tiesības vai sabiedrības drošību, skaidri norāda uz to, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki, veicot apcietinātās personas korespondences kontroli, pārbauda arī tās saturu.

Satversmes tiesa secina: apstrīdētā norma pietiekami skaidri noteic, ka izmeklēšanas cietuma darbinieki kontrolē arī apcietinātās personas privātās korespondences saturu un noteiktos gadījumos korespondenci aiztur.

12.3. Tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 28. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-26-03 12.1. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā Nr. 2017-16-01 16.2. punktu*).

Kā jau secināts, atbilstoši Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējo noteikumu 7. punktam ieslodzījuma vietas par dokumentu apriti atbildīgā amatpersona vai darbinieks nodod cenzoram ieslodzītajai personai adresēto korespondenci ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc korespondences saņemšanas dienas. Šo noteikumu 11. punkts noteic, ka korespondences pārbaudes gaitā cenzors pārbauda aploksni un tās saturu. Savukārt šo noteikumu 12. punkts paredz, ka pārbaudīto korespondenci cenzors nodod ieslodzījuma vietas amatpersonai vai darbiniekam, kas ir atbildīgs par korespondences izsniegšanu ieslodzītajai personai. Pārbaudīto

korespondenci ieslodzītajai personai izsniedz ne vēlāk kā triju dienu laikā no dienas, kad korespondence saņemta ieslodzījuma vietā.

Satversmes tiesa norāda, ka korespondences pārbaudei atvēlētās trīs dienas ir tāds termiņš, kādu persona var saprātīgi paredzēt, rēķinoties ar likumā noteikto prasību, ka izmeklēšanas cietuma darbiniekiem jāveic apcietinātās personas korespondences, tostarp tās satura, pārbaude. Turklāt Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējie noteikumi paredz arī īpašus privātās dzīves apstākļus, kādos korespondenci apcietinātajām personām izsniedz pirms triju dienu termiņa beigām.

Ieslodzījuma vietu pārvalde Satversmes tiesai sniegusi informāciju, ka apcietinātajām personām ieslodzījuma vietās ir iespēja iepazīties ar spēkā esošajiem ārējiem normatīvajiem aktiem. Turklāt saskaņā ar Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 12. pantu apcietināto pēc ievietošanas izmeklēšanas cietumā administrācija viņam saprotamā valodā nekavējoties iepazīstina ar viņa tiesībām un pienākumiem, kā arī informē par amatpersonām, pie kurām apcietinātais var vērsties ar sūdzībām un lūgumiem.

Satversmes tiesa secina, ka apcietinātās personas ir informētas par to, ka pēc viņu ievietošanas izmeklēšanas cietumā atbilstoši apstrīdētajai normai tiek saprātīgā termiņā kontrolēta viņu privātā korespondence, tostarp pārbaudot tās saturu un, ja nepieciešams, korespondenci aizturot, kā arī apcietinātās personas tiek informētas par viņu tiesību aizsardzības iespējām.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa atzīst, ka apstrīdētā norma nepiešķir izmeklēšanas cietuma darbiniekiem rīcības brīvību attiecībā uz korespondences atvēršanu un tās satura pārbaudi. Apstrīdētā norma paredz arī gadījumus, kad korespondenci var aizturēt, un pienākumu tās aizturēšanas gadījumā nekavējoties paskaidrot apcietinātajai personai korespondences aizturēšanas iemeslu. Tādējādi apstrīdētā norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai apcietinātā persona varētu izprast no šīs normas izrietošā tiesību ierobežojuma saturu un saprātīgi paredzēt tās piemērošanas sekas.

Tātad tiesību uz korespondences neaizskaramību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

13. Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojumam jābūt noteiktam svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu*).

Satversmes 116. pants noteic, ka personas tiesības, kas ietvertas citstarp Satversmes 96. pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu*).

Saeima atbildes rakstā norāda, ka ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir aizsargāt tādas konstitucionālās vērtības kā citu cilvēku tiesības un sabiedrības drošība. Arī Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka šādam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība.

Tieslietu ministrija uzskata, ka ar apstrīdēto normu noteiktā pamattiesību ierobežojuma mērķis ir kriminālprocesuālo interešu aizsardzība, vienlaikus nodrošinot izmeklēšanas cietumos tiesisku vidi. Līdz ar to arī Tieslietu ministrija piekrīt, ka šim pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – aizsargāt citu cilvēku tiesības un sabiedrības drošību.

Tiesībsargs norāda, ka šā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības drošības aizsardzība. Proti, kontrole tiek veikta, lai novērstu citu noziedzīgu nodarījumu plānošanu un nekavētu krimināllietas izmeklēšanu.

Satversmes tiesa atzinusi, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīms mērķis – citu cilvēku tiesību aizsardzība – ir konstatējams gadījumos, kad tiesiskais regulējums aizsargā citas personas no individuāliem šo personu tiesību aizskārumiem (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 13. punktu*).

Savukārt sabiedrības drošības aizsardzība kā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir saistāma ar demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību un tiek atzīta par pieļaujamu galvenokārt tādos gadījumos, kad tiek skarti jautājumi par valsts vai sabiedrības drošības apdraudējumiem. Šādā gadījumā jākonstatē objektīvi pastāvoša vai potenciāli iespējama saikne starp konkrēta tiesiskā regulējuma pieņemšanu un sabiedrības drošības stiprināšanu, drošības apdraudējuma novēršanu vai mazināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 12.2. punktu*).

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka ieslodzījuma vietā esošo personu korespondences kontrole ir pamatota ar kārtības un drošības apsvērumiem,

turklāt ar šīs kontroles palīdzību tiek gādāts arī par sabiedrības drošību (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 15.2. punktu*).

Satversmes tiesa piekrīt tam, ka apcietināto personu korespondences neaizskaramības ierobežojums noteikts sabiedrības interesēs, lai novērstu kārtības un drošības apdraudējumus, kā arī nodrošinātu netraucētu kriminālprocesa norisi. Netraucēta kriminālprocesa norise citstarp aizsargā cietušo personu tiesības uz taisnīgu kriminālprocesa norisi, kā arī liecinieku tiesības un pienākumu sniegt patiesu liecību. Šīs aizsargājamās tiesības un intereses ir savstarpēji saistītas un daļēji pārklājas, tāpēc nav aplūkojamas atrauti cita no citas. Tādējādi ar apstrīdētajā normā ietvertu pamattiesību ierobežojumu tiek aizsargāta gan sabiedrības drošība, gan citu cilvēku tiesības.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertajam tiesību uz korespondences neaizskaramību ierobežojumam ir legītīmi mērķi – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība.

14. Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Satversmes tiesai jāpārbauda:

- 1) vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmā mērķa sasniegšanai, proti, vai ar izraudzīto līdzekli var sasniegt legītīmo mērķi;
- 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, proti, vai legītīmo mērķi nevar sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;
- 3) vai ierobežojums ir atbilstošs, proti, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

Ja tiek atzīts, ka pamattiesību ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tas neatbilst samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2006-42-01 11. punktu un 2018. gada 14. decembra sprieduma lietā Nr. 2018-09-0103 18. punktu*).

15. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmā mērķa sasniegšanai, ja ar konkrēto regulējumu šis mērķis tiek sasniegts (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 13. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legītīmo mērķu sasniegšanai, jo sarakstes kontrole esot efektīvs veids, kādā tiek nodrošināta legītīmo mērķu sasniegšana.

Arī pieaicinātās personas – Tieslietu ministrija un tiesībsargs – piekrīt, ka ar apstrīdētajā normā noteikto pamattiesību ierobežojumu tiek sasniegti tā leģitīmie mērķi. Tiesībsargs norāda, ka ierobežojums kalpo tam, lai novērstu mēģinājumus kavēt kriminālprocesa norisi vai plānot citus noziedzīgus nodarījumus.

Kontrolējot apcietināto personu saraksti, izmeklēšanas cietuma administrācija var iepazīties ar sarakstes saturu un uzzināt par apcietinātās personas nolūkiem un darbībām, kas, iespējams, ir vērstas pret izmeklēšanas cietuma kārtību vai piemērotā drošības līdzekļa – apcietinājuma – mērķiem.

Tādējādi Satversmes tiesa secina, ka sarakstes kontrole ir piemērots līdzeklis pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība – sasniegšanai.

Līdz ar to izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

16. Pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2017-18-01 21.3.2. punktu*).

Saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi vismaz tādā pašā kvalitātē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 14. punktu*). Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 24. novembra sprieduma lietā Nr. 2017-07-01 19. punktu*).

Pieteikuma iesniedzēja uzskata, ka leģitīmos mērķus iespējams sasniegt ar indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu tāds tiesiskais regulējums, kas paredzētu korespondences kontroli ierobežojošus nosacījumus, konkrētāk identificējot gadījumus, kad vispār kontrole ir veicama, nosakot tās ilgumu un, iespējams, paredzot arī dažādus, atšķirīgām situācijām piemērotus kontroles veidus. Tas, pēc Pieteikuma iesniedzējas ieskata, nodrošinātu arī efektīvāku iestādes resursu izmantošanu, ļaujot tos koncentrēt gadījumiem, kad tiešām pastāv paaugstināts risks, ka var tikt apdraudēta sabiedrības drošība vai tikt aizskartas citu cilvēku tiesības.

Saeima atbildes rakstā paskaidro, ka neesot strīda par lietas būtību. Saeima neapstrīdot Pieteikuma iesniedzējas secinājumu, ka apstrīdētā norma pieļauj

apcietinātās personas korespondences kontroli, kas atsevišķos gadījumos var nepamatoti ierobežot personai Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības.

Tieslietu ministrija norāda, ka Apcietinājumā turēšanas kārtības likumā paredzētā satikšanās kārtība nodrošinājusi apcietinātajiem un viņu apmeklētājiem iespēju saglabāt un stiprināt savstarpējās attiecības pēc iespējas normālākos apstākļos. Apstrīdētās normas darbības laikā neesot bijis saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem apcietināto personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk, bet legītīmo mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, turklāt neuzliekot valstij nesamērīgu vai pat neizturamu slogu.

Savukārt tiesībsargs norāda, ka apcietinājums pats par sevi neattaisno apcietinātās personas sarakstes vispārēju kontroli izmeklēšanas cietumā un ka būtu nepieciešams pēc iespējas individuāls izvērtējums attiecībā uz katra konkrēta apcietinātā korespondences kontroles apjomu. Kā vienu no alternatīviem šā jautājuma risināšanas veidiem tiesībsargs iesaka individuālu un laikā ierobežotu apcietinātās personas sarakstes kontroli. Proti, atbildīgajām amatpersonām vajadzētu individuāli izvērtēt, vai konkrēto vēstuli nepieciešams pārbaudīt, vizuāli apskatīt vai arī izlasīt. Būtu nosakāms laika posms, kādā veicama kontrole, un arī tas, cik ilgi pieļaujams vēstuli aizturēt. Tāpat būtu iespējams paredzēt, ka pastiprināta kontrole ir pieļaujama noteiktu laika posmu pēc personas apcietināšanas, jo tieši apcietinājuma sākotnējā posmā ir augstāks risks, ka apcietinātais var sarakstīties ar personām, kuras kaut kādā veidā ir saistītas ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu, vai ka šī sarakste ir saistīta ar vēlmi izvairīties no saviem kriminālprocesuālajiem pienākumiem.

Apstrīdētā norma iekļauta likuma nodaļā un pantā, kas regulē režīma nodrošināšanai izmeklēšanas cietumā veicamos drošības pasākumus. Satversmes tiesa norāda, ka apcietināto personu tiesībām uz korespondences neaizskaramību var noteikt tādus ierobežojumus, kādus prasa:

- 1) apcietinājuma mērķis;
- 2) izmeklēšanas cietuma kārtība un drošība.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 241. panta otro daļu drošības līdzekli kā procesuālo piespiedu līdzekli piemēro aizdomās turētajam vai apsūdzētajam, ja ir pamats uzskatīt, ka attiecīgā persona turpinās noziedzīgas darbības, traucēs pirmstiesas kriminālprocesa vai tiesu vai izvairīsies no šā procesa vai tiesas.

Saskaņā ar šā likuma 244. panta pirmo un otro daļu procesa virzītājs izvēlas tādu procesuālo piespiedu līdzekli, kas pēc iespējas mazāk aizskar personas pamattiesības un ir samērīgs. Izvēloties drošības līdzekli, procesa virzītājs ņem vērā noziedzīga nodarījuma raksturu un kaitīgumu, aizdomās turētā

vai apsūdzētā personību, viņa ģimenes stāvokli, veselību un citus apstākļus.

Drošības līdzeklis – apcietinājums – ir procesuāls piespiedu līdzeklis un tiek uzskatīts par bargāko un tiesības visvairāk ierobežojošo drošības līdzekli.

Kā jau secināts iepriekš, apcietinājums pamatā tiek piemērots tādos gadījumos, kad kriminālprocesā iegūtās ziņas par faktiem rada pamatotas aizdomas, ka persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, par kuru likums paredz brīvības atņemšanas sodu, un cita drošības līdzekļa piemērošana nevar nodrošināt to, ka persona neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, netraucēs vai neizvairīsies no pirmstiesas kriminālprocesa, tiesas vai sprieduma izpildes.

Satversmes tiesa secina, ka apcietinājuma mērķis ir nodrošināt sabiedrības un atsevišķu personu drošību – lai netiktu izdarīts jauns noziegums un netiktu pieļauts tas, ka persona, kura tiek turēta aizdomās vai ir apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, nelikumīgi iejaucas kriminālprocesa gaitā, – un tādējādi nodrošināt objektīvu lietas izpēti un objektīva nolēmuma pieņemšanu, kā arī vainīgās personas saukšanu pie kriminālatbildības. Savukārt izmeklēšanas cietumiem, izpildot apcietinājumu, papildus ir jānodrošina arī tiesiska un droša cietuma vide, nepieļaujot pārkāpumus un citas nekārtības. Tādējādi apcietinājuma piemērošana personai ir nesaraucami saistīta ar dažādiem personas tiesību ierobežojumiem, tostarp privātās dzīves ierobežojumiem, kas izriet no apcietinājuma būtības un ir neatņemama tā iezīme.

Arī Eiropas Padomes Ministru komitejas 2006. gada 11. janvāra rekomendācijas Rec(2006)2 par Eiropas cietumu noteikumiem 24.1. punkts paredz, ka ieslodzītajām personām jāļauj satīties ar ģimenes locekļiem un citām personām, kā arī sabiedrisko organizāciju pārstāvjiem un sazināties ar šīm personām, cik bieži vien tas iespējams, sarakstoties un izmantojot citus saziņas veidus. Savukārt minēto noteikumu 24.2. punkts paredz iespējamās šāda valsts pienākuma izpildes robežas, nosakot, ka sazināšanos un apmeklējumus var pakļaut zināmiem nosacījumiem un uzraudzībai, kas nepieciešama, lai turpinātu izmeklēšanu krimināllietā, nodrošinātu ieslodzījuma vietā kārtību, drošību un aizsardzību, novērstu noziedzīgus nodarījumus un aizsargātu noziegumu upurus. Turklāt jāņem vērā, ka ierobežojumiem jābūt tādiem, lai kontaktēšanās tiktu pieļauta vismaz minimālā apmērā.

Satversmes tiesa norāda, ka apcietinātās personas saziņas kontrole nevar sniegties tālāk par nepieciešamību nodrošināt izmeklēšanas cietumā kārtību un drošību, kā arī tālāk par apcietinājuma mērķi, kas izriet no attiecīgā apcietinājuma pamata. Tādējādi korespondences kontrole var tikt veikta vienīgi ar mērķi nodrošināt noteiktajai kārtībai atbilstošu apcietinājuma norisi, tostarp

novērst aizliegtu vielu un priekšmetu nonākšanu apcietinātās personas rīcībā, un nodrošināt apcietinājuma mērķu sasniegšanu, tostarp novērst bēgšanu un pierādījumu pazušanu, liecinieku ietekmēšanu. Korespondences kontrole ir šādu risku novēršanas instruments.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa jau atzinusi, ka tāda privātās dzīves ierobežošana kā korespondences kontrole nedrīkstētu būt automātiska. Sistemātiska un nepamatota sarakstes kontrole ir pretrunā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. pantu (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2005. gada 24. februāra sprieduma lietā "Jankauskas v. Lithuania", iesniegums Nr. 59304/00, 22. punktu un 2008. gada 22. maija sprieduma lietā "Petrov v. Bulgaria", iesniegums Nr. 15197/02, 44. punktu*). Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādījusi, ka gadījumos, kad tiek ierobežota ieslodzījuma vietā esošo personu korespondences brīvība, ir ļoti būtiski norādīt iejaukšanās iemeslus, lai persona un/vai tās padomdevēji varētu pārliecināties par to, ka likums ir pareizi piemērots un attiecībā uz konkrēto personu pieņemtie lēmumi nav nepamatoti vai patvaļīgi (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2010. gada 7. janvāra sprieduma lietā "Onoufriou v. Cyprus", iesniegums Nr. 24407/04, 113. punktu*).

Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus – citu cilvēku tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība – var sasniegt ar tādu korespondences kontroli, atbilstoši kurai atbildīgā amatpersona veic individuālu apstākļu izvērtējumu un apcietinātā korespondenci pārbauda, to atverot, izlasot vai aizturot, tad, ja tas ir nepieciešams, lai novērstu risku, ka var tikt aizskartas citu cilvēku tiesības vai apdraudēta sabiedrības drošība. Pārbaudes intensitāte un veids var būt atkarīgs no dažādiem apstākļiem, tostarp no atrašanās apcietinājumā ilguma un apcietinātās personas uzvedības ieslodzījuma vietā. Tātad apcietinātās personas korespondenci var pārbaudīt, tostarp atvērt, izlasīt vai aizturēt, tādā gadījumā, ja atbildīgajai amatpersonai ir pamats veikt šādu pārbaudi un konkrētais kontroles veids ir izraudzīts tādēļ, lai novērstu kādu no iepriekš minētajiem riskiem.

Savukārt persona varētu atbilstoši Administratīvā procesa likumam pārsūdzēt faktisko rīcību – korespondences kontroli – un attiecīgi tiesa varētu pārbaudīt, vai konkrētajā gadījumā, ņemot vērā individuālos apstākļus, bija konstatējama nepieciešamība citu cilvēku tiesību aizskārums vai sabiedrības drošības apdraudējuma novēršanai veikt apcietinātās personas korespondences kontroli. Citstarp tiesai šādā gadījumā būtu jāizvērtē, vai kontrole veikta tādā apmērā, kāds bija nepieciešams, lai novērstu kādu no iepriekš minētajiem

riskiem.

Satversmes tiesa nesaskata pamatu Tieslietu ministrijas apgalvojumam, ka valstij šāda kārtība būtu pārmērīgi apgrūtināša.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka pastāv saudzējošāks apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzeklis – korespondences kontrole tādā gadījumā, ja pēc individuāla apstākļu izvērtējuma ir konstatējama pamatota nepieciešamība veikt šādu kontroli, un tādā apmērā, lai novērstu citu cilvēku tiesību vai sabiedrības drošības apdraudējumu. Šāds līdzeklis ir uzskatāms par saudzējošāku līdzekli, ar kuru leģitīmo mērķi var sasniegt tādā pašā kvalitātē.

To, vai administratīvās tiesas tiesvedībā esošajās lietās pārsūdzētās faktiskās rīcības gadījumā šādi apstākļi ir pastāvējuši un vai iestāde ir izvēlējusies samērīgāko sarakstes kontroles veidu, pārbauda administratīvā tiesa, izvērtējot konkrētās lietas apstākļus.

Līdz ar to apstrīdētā norma, ciktāl tā paredz korespondences kontroli visā apcietinājuma laikā bez individuāla apstākļu izvērtējuma un citu cilvēku tiesību vai sabiedrības drošības apdraudējuma konstatēšanas, neatbilst Satversmes 96. pantam.

17. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta trešo daļu tiesību norma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, uzskatāma par spēkā neesošu no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas, ja Satversmes tiesa nav noteikusi citādi. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu gadījumā, kad Satversmes tiesa kādu tiesību normu atzīst par neatbilstošu augstāka juridiska spēka tiesību normai, tai jānosaka brīdis, ar kuru attiecīgā norma zaudē spēku.

Apstrīdētā norma bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim.

Pieteikuma iesniedzēja norādījusi, ka uz apstrīdētās normas pamata tika uzsākta pieteicēja sarakstes kontrole, tādēļ tās atbilstības pārbaude ir nepieciešama konkrētās administratīvās lietas izskatīšanai un iestādes rīcības tiesiskuma izvērtēšanai. Pieteikuma iesniedzēja lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu attiecībā uz pieteicēju administratīvajā lietā no brīža, kad uz šīs normas pamata tika uzsākta viņa sarakstes kontrole.

Savukārt Saeima lūdz Satversmes tiesu nepiešķirt sprieduma nolēmumu daļai atpakaļvērstu spēku. Apstrīdētā norma bijusi spēkā ilgu laiku, un apcietinātās personas līdz šim neesot vērsušās tiesā saistībā ar pamattiesību aizskārumu, kas tām būtu radīts, piemērojot apstrīdēto normu. Tāpēc, pēc

Saeimas ieskata, apstrīdētās normas atzīšanai par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē varētu būt negatīva ietekme uz tiesību sistēmu un – iespējamo sūdzību dēļ – arī uz Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbību.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lemjot par brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, jāņem vērā, ka tās uzdevums ir pēc iespējas novērst pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu*). Turklāt, nosakot konkrētu brīdi, ar kuru apstrīdētā norma zaudē spēku, Satversmes tiesa izvērtē arī to, vai pastāv kādi apsvērumi, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma būtu jāatzīst par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē ne tikai attiecībā uz personu, kuras pamattiesību aizsardzībai iesniegts pieteikums Satversmes tiesā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 34. punktu*).

Administratīvā rajona tiesa informējusi Satversmes tiesu, ka apstrīdētā norma ir piemērota arī administratīvajās lietās Nr. A420242118 un Nr. A420214417 un šajās lietās tiesvedība ir apturēta līdz Satversmes tiesas sprieduma spēkā stāšanās brīdim. Tātad iespējams, ka arī citas personas ir uzsākušas savu tiesību aizsardzību sakarā ar sarakstes kontroli apcietinājuma laikā, un arī šo personu lietās apstrīdētā norma varētu būt piemērota.

Satversmes tiesa ievēro, ka apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā radītā personas pamattiesību aizskāruma gadījumā apstrīdētās normas atzīšana par spēku zaudējušu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz personām, kuras uzsākušas savu tiesību aizsardzību administratīvā procesa ietvaros, ir vienīgā iespēja aizsargāt šo personu pamattiesības.

Tādēļ apstrīdētā norma, ciktāl tā paredz korespondences kontroli bez individuāla apstākļu izvērtējuma un citu cilvēku tiesību vai sabiedrības drošības apdraudējuma konstatēšanas, attiecībā uz personām, kuras līdz sprieduma pasludināšanas brīdim savu tiesību aizsardzībai vērsušās augstākā iestādē vai administratīvajā tiesā, bet attiecībā uz kurām administratīvais process vēl nav noslēdzies, ir atzīstama par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža. Par aizskāruma rašanās brīdi ir uzskatāma diena, kad uz apstrīdētās normas pamata tika uzsākta korespondences kontrole.

18. Papildus Satversmes tiesa norāda, ka tā nevērtē Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas pašreizējās redakcijas atbilstību Satversmei, bet lietas sagatavošanas laikā ir konstatējusi, ka Saeimas un pieaicināto personu – Tieslietu ministrijas un tiesībsarga – argumenti par šīs normas saturu atšķiras no tās piemērošanas prakses.

Saeima norādījusi, ka Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrajā daļā tās pašreizējā redakcijā esot skaidri noteikts ieslodzījuma vietās esošo personu sarakstes pārbaudes mērķis, kā arī paredzēti konkrēti izņēmuma gadījumi, kad apcietināto personu sarakste var tikt lasīta. Tā varot tikt lasīta tikai tad, ja ieslodzījuma vietas amatpersonai radušās pamatotas aizdomas, ka sarakstes saturs var apdraudēt ieslodzījuma vietas un sabiedrības drošību, krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu, citu personu tiesības vai var veicināt noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Līdz ar to likumā vairs neesot paredzēta automātiska vēstuļu lasīšana. Tam piekrīt arī pieaicinātās personas – Tieslietu ministrija un tiesībsargs.

Savukārt no Ieslodzījuma vietu pārvaldes saņemta informācija par Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otrās daļas pašreizējās redakcijas piemērošanu. Ieslodzījuma vietu pārvalde norāda, ka sarakstes kontrole arī šobrīd tiek veikta saskaņā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes iekšējiem noteikumiem. Atbilstoši to 7. punktam ieslodzījuma vietas par dokumentu apriti atbildīgā amatpersona vai darbinieks nododot cenzoram ieslodzītajai personai adresēto korespondenci ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc korespondences saņemšanas dienas, un atbilstoši šo noteikumu 11. punktam cenzors korespondences pārbaudes gaitā pārbaudot aploksni un tās saturu.

Atbilstoši Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72. panta trešajai daļai iekšējam normatīvajam aktam ir jāatbilst ārējiem normatīvajiem aktiem. Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka likumdevējs ir grozījis apstrīdēto normu un izteicis to jaunā, patlaban spēkā esošajā redakcijā, bet no Ieslodzījuma vietu pārvaldes sniegtās informācijas var secināt, ka tā apcietināto personu korespondences kontroli vēl joprojām veic atbilstoši iepriekš iedibinātajai kārtībai.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

atzīt Apcietinājumā turēšanas kārtības likuma 28. panta otro daļu redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 2. janvārim, ciktāl tā paredz apcietināto personu korespondences kontroli visā apcietinājuma laikā bez individuāla apstākļu izvērtējuma un citu cilvēku tiesību vai sabiedrības

drošības apdraudējuma konstatēšanas, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un attiecībā uz personām, kurām šī norma ir piemērota un kuras uzsākušas savu tiesību aizsardzību administratīvā procesa ietvaros, bet attiecībā uz kurām administratīvais process vēl nav noslēdzies, par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

S. Osipova